

Pascal Fontaine:

Út Európa szívébe. A Kereszténydemokrata Képviselőcsoport és az Európai Néppárt története az Európai Parlamentben 1953–2009.

Budapest, Barankovics István Alapítvány, 2015. 838 oldal.

A modern politika- és történettudomány, valamint az ezek átfedési halmazában elhelyezhető integrációtudomány magyarországi kutatásaihoz is komoly hozzájárulást jelenthet Pascal Fontaine átfogó, részlet-gazdag és hiánypótló kötete az európai integráció útnak indításában kimagasló szerepet játszó kereszténydemokrácia szervezett megjelenéséről és európai jelentőségéről. Az „Út Európa szívébe 1953–2009”¹ címet viselő, már fizikai megjelenésével is tekintélyt parancsoló könyv az Európai Parlamentben megjelenő kereszténydemokrata képviselőcsoport, majd az Európai Néppárt szerepét tárja fel a közösség történetében.

A szerző, Pascal Fontaine, maga is érintett mindezekben a kérdésekben: mellett, hogy napjainkban politológusként elemzi és értelmezi a megvalósult Európát, 1974 és 1979 között Jean Monnet titkáráként dolgozott. A francia politikus, akit az unió egyik alapító atyjának tartanak és nemcsak az 50-es években, de éppen a válságterhelt 70-es években is meghatározó gondolatokkal igyekezett előmozdítani a közösség elmélyülését, nagy hatással volt Fontaine pályafutására. A 80-as években ugyanis előbb adminisztrátorként, majd kabinetfőnökként dolgozott Pierre Pffimlin, az Európai Parlament egyik elnöke, korábbi francia miniszterelnök mellett, majd közel másfél évtizeden át az Európai Néppárt frakciójának főtitkárhelyettese volt (1995–2008). Ezt követően fogott jelen kötetének megírásába, melyhez olyan közvetlen információkhoz is hozzájutott, amelyekhez más, kívülről érkező kutató nem férhetett volna hozzá. Így a kereszténydemokrata szervezetek történetét nem csak a frakcióülések és tanácskozások, valamint az európai parlamenti viták jegyzőkönyveinek felhasználásával írta meg, de számos belső használatra készített jegyzetet, a kortársak visszaemlékezéseit, valamint a legfontosabb főszereplőkkel készített interjúkat is felhasználta mindehhez.²

A katolikus-konzervatív és keresztény-demokrata néppárti jelleget öltő csoportok 1945 után meghatározó szerepet játszottak (Nyugat-)Európa történetében. Együttműködésük révén sikerült a második világháború katasztrófájából, az összeomló nemzetközi kapcsolatok időszakában új nemzetek feletti hálózatokat és szervezett párt-együttműködéseket létrehozni. A kezdeti időszak egyik legfontosabb törekvése, az európai keresztény örökség megóvása és az újjáépítés mellett a kontinens politikai egyesítése, integrációja volt. Noha a hidegháború valósága rövid időn belül csak egy „kis-Európa koncepció” érvényre jutását tette lehetővé, a meginduló szektorális együttműködések is elősegítették a politikai erők szervezett fellépését.³ Már a szupranacionális Európai Szén- és Acélközösség közgyűlése is elismerte a politikai hitvallások szerinti frakciók létrejöttét és épp a keresztény-demokrata csoport volt az első, amely 38 tagot számlálva megalakult 1953. június 23-án. Az 1958-tól már Európai Parlamentnek nevezett szervezet pedig kimondot-

tan előírta működéséhez képviselőcsoportok képzését. Az ESZAK, az Euratom és az EGK közgyűléseit egy szervezetbe tömörítő Európai Parlamenti Közgyűlés 142 tagjából 67 képviselő tartozott a kereszténydemokrata pártcsaládokhoz, így ők alkották a legnépesebb csoportot. Ugyan a képviselők eleinte csak nemzeti mandátumokkal rendelkeztek, hisz a nemzeti képviselőházak delegálták őket a nemzetek feletti tanácskozó szervbe, de a kezdetektől az integráció érdekében dolgoztak.⁴

A szerző az ettől kezdve végbemenő, közel hat évtizeden átívelő nagy jelentőségű folyamatokat három generáció segítségével jeleníti meg az olvasó számára. Az integráció elméleti alapjainak meghatározását, az eszmék csatasorba állítását az első generáció, az 1952–1979 közötti „Úttörők” nemzedéke végezte el. Ők voltak azok a képviselők, akik még az első világháború előtt születtek, meg- és túléltek a két világháború közötti autoriter rezsimeket, valamint a második világháború drámáját. Épp ezért számukra a keresztény szolidaritáson és szubszidiaritáson nyugvó, új békét teremtő közösség jelentette Európa stabilizálását.⁵ Ahogy a gazdaságban egy modern, új (szociális) piacgazdasági modell bevezetése mellett szálltak síkra⁶, úgy az európai politika színpadán egy érték- és érdekközösség létrehozását szorgalmazták. Mint arra Pascal Fontaine is rámutat: az alapvető kereszténydemokrata értékek az egyén méltósága, a felelősséggel járó szabadság, az alapvető emberi jogok, az igazság, az egyének és közösségek közötti szolidaritás, a totalitárius ideológiák elutasítása eme képviselők aktív politikai szerepvállalásával váltak a modern Európa megkérdőjelezhetetlen fundamentumává. Ebben a folyamatban lándzsát törtek a teljes gazdasági integráció, az ezen is túlmutató közösségi politizálás, a közös értékeken nyugvó szupranacionális építkezés mellett. A munka dandárját ekkor a képviselőcsoport elnökeként a holland Emmanuel Sassen (1952-1958), a belga Pierre Wigny (1958), majd a francia Alain Porter (1958-1966), a német Joseph Illerhaus (1966-1969) és a szintén német Hans-August Lucker (1969-1975) vállalták magukra. Szintén ennek jegyében történt, hogy az első közvetlen európai parlamenti választásokra készülve döntöttek egy szupranacionális európai kereszténydemokrata gyűjtőpárt létrehozásáról: az Európai Néppárt mint a kereszténydemokrácia intézményesült összeurópai ernyőszervezete 1976-ban jött létre hét ország (Belgium, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország és Olaszország) összesen 12 pártjának kezdeményezésére.⁷

A szerző által bemutatott második generáció, akik még közvetlenül a második világháború előtt vagy épp alatt születtek, szintén személyes ügynek tekintették a megbékélést hozó és gazdasági jólétet biztosító Európa-ház felépítését. Mivel szorosan kötődtek az első generáció idealizmusához is, így számukra a kormányközi modell elfogadhatatlannak bizonyult és minden erejükkel a szupranacionalitás erősítésén, a közösség elmélyítésén fáradoztak.⁸ Ugyan ebben a korszakban a kereszténydemokrata képviselőcsoport számarányait tekintve a második helyre szorult vissza a szocialista frakció mögött, de politikájuk továbbra is megkerülhetetlennek bizonyult. Az „Építők” a gyakorlati integráció megvalósulását kívánták elősegíteni az egységes belső piaci program, a monetáris politika összehangolása és egységes

irányelvek kidolgozása révén. Ez az 1979 és 1994 között dolgozó második generáció kihasználta az Európai Parlament közvetlen választásokban rejlő erejét, azon munkálkodott, hogy az intézményi struktúrákban a demokratikus deficit leküzdésére erősödjön az EP szerepe és egy megerősített alapokon nyugvó valós közösség jöjjön létre. Ennek zálogát a Maastrichti Szerződésben és az Európai Unióra keresztelt új típusú együttműködés modernizált politika-területeiben látták. A frakció élén ekkor a német Egon Klepsch (1977–1982, 1984–1992), majd az olasz Paolo Barbi (1982–1984) és a belga Leo Tindemans (1992–1994) álltak, míg a képviselőcsoport elnökségét Leo Tindemans (1976–1985), a holland Piet Bukman (1985–1987), a luxemburgi Jacques Santer (1987–1990), majd a belga Wilfried Martens látták el. Ha azonban volt a korszaknak meghatározó, vezető személyisége, akkor ez kétségtelenül a német kancellár, Helmut Kohl volt. Politikusi súlya, kisugárzása, érvelési rendszere meghatározónak bizonyultak a korszakban – még úgy is, hogy nem volt a képviselőcsoport tagja. Egyértelműen irányt mutatott és meghatározta helyzetértékeléseivel, javaslataival az állam- és kormányfők találkozói mellett a képviselőcsoport találkozóit is, melyekre rendszeres meghívást kapott.⁹

A kereszténydemokrata európai politikusok harmadik generációja már a második világháború után született és számukra a közösség természetes színterét jelenti a politizálásnak. „Elsődleges célkitűzéseik közé tartozik az átláthatóság, az állampolgárok és a képviselők közötti távolság redukálása, a Bizottság feletti hatalom növelése és a bürokrácia személytelenségének csökkentése. Emellett ez az a generáció, amely elősegítette és támogatta az új Európa ébredését” – írja Pascal Fontaine. És valóban, a „Reformerek” generációja segítette elő az unió felkészülését a keleti bővítés okozta „big bang”-re az Amszterdami, majd Nizzai Szerződések reform-javaslataival és az immár újraegyesített kontinens képviselői adták áldásukat a Lisszaboni Szerződés újításaira. Mindeközben maga a néppárti képviselőcsoport is komoly változásokon ment át: a kezdeti szilárd hitbéli alapokat, vallási meggyőződéseket, melyek a politikai hitvallásban is kifejezésre jutottak, a modern néppártiság jegyében felváltotta egy általános jobbközép politikai vízió: „bár még most is hangsúlyozzák az emberi és egyéni értékek melletti elkötelezettségüket, Skandináviában, továbbá Közép- és Kelet-Európában nyitottak a mérsékelt és konzervatív politikai csoportok befogadása felé, amelyek a hangsúlyt a gazdasági fellendülés érdekében a hatékonyságra és az egyéni felelősségre helyezik. Így a néppárti frakció az Európában többségbe kerülő széles jobbközép politikai tömbbel vállalt azonosságot”- válaszolja a szerző a történések hátterét. Mindezzel a kereszténydemokrata frakció 1999 óta folyamatos többségi vezető szereppel rendelkezik az Európai Parlamentben.¹⁰ A frakció elnökei is ezáltal jóval nagyobb ismertségre tettek szert a szélesebb közvélemény előtt is: Wilfried Martens (1994–1999), Hans-Gert Pöttering (1999–2007) és Joseph Daul (2007–2014) neve már a hazai politika iránt érdeklődők számára is ismerősen cseng.

Az eredeti könyv elemző részét egy hatalmas forrásértékkel bíró függelék egészíti ki (ezt a szerkesztők tévesen és helytelenül mellékletnek nevezték el). Az

első ilyen összeállítás egy időrendi mutató, amely Winston Churchill 1946-os zürichi beszédétől tekinti át a legfontosabb mérföldköveket a 2009-es EP-választásokig. Egy ennél is jelentősebb adatsor a kereszténydemokrata, majd néppárti képviselőcsoport tagjainak névsorát tartalmazza 1952-től nemzeti delegációk szerinti bontásban. Külön táblázat mutatja be az egyes parlamenti ciklusok szerint a kereszténydemokrata EP-frakció elnökeit és főtítkárait. A négyes számú függelékben felsorolásra kerülnek azok a jelentős személyiségek, akik 1986-os megalapítása óta a Robert Schuman-medál kitüntetettjei voltak, beleértve mindazokat is, akik posztumusz nyerték el a díjat. A függelék fontos, a további kutatásokat és elemzéseket nagymértékben megkönnyítő részét képezik azok az ábrák, diagrammok, melyek a néppárti frakció történetére vonatkozóan a nemzeti delegációk arányszámait és a képviselőcsoport EP-ben elfoglalt helyét mutatják be. Szintén összeállításra kerültek a néppárti képviselőcsoport külső találkozói 1957 és 2009 között, a képviselőcsoport munkatársai, valamint a 2009. június 7-én megválasztott frakció-tagok az egyes országokban elért eredmények alapján. Az olvasó számára sajnos nem teljesen érthető az a szerkesztési elv, hogy a kötetben való keresést és tájékozódást megkönnyítő, nélkülözhetetlen névmutató miért ezek között a függelék-részek között került „elrejtésre” és miért nem a végjegyzetek után kapott külön helyet.

A már önmagában is monumentális történeti feldolgozás e ponton a magyar kiadásban tovább bővült: Kiss Mária Rita szerkesztésében az európai kereszténydemokrácia intézményesült története kiegészül a magyar kereszténydemokrácia (nem is oly rövid) történetével. A négy tanulmányt, valamint egy időrendi áttekintést és névmutatót magában foglaló rész egyedülálló könyvtörténeti jelenség: Pascal Fontaine könyvét ugyan fél-tucat nyelven jelentették meg mindeddig, de ilyen jellegű vállalkozásra nem került sor. Eme unikális magyar kiegészítés során Petrás Éva mutatja be a kereszténydemokrácia eszmetörténeti kezdeteit és fejlődését Magyarországon 1949-ig. Ennek során tömören és jól összegzi a magyar tudományosságban alaposan feltárt kérdésköröket: a *Rerum novarum* enciklika hatását hazánkban, a Katolikus Néppárt szerepét a századforduló Magyarországon, Giesswein Sándor megkerülhetetlen nagyságú hozzájárulását a politikai katolicizmus megszületéséhez. Ugyanakkor érthetetlen módon a kérdéskörökkel behatóan foglalkozó, a különböző írás- és szóbeli megnyilvánulásaiban is a modern politikai katolicizmus, a *Rerum novarum* szellemiségének megteremtésén munkálkodó Prohászka Ottokár eme sorból teljesen kimarad. Ezt követően tér ki a szerző a két világháború közötti útkeresés évtizedeire, a *Quadragesimo anno* enciklika magyarországi fogadtatására, Kovrig Béla és Mihelics Vid, valamint a Korunk Szava szerepére egy alternatív társadalmi-gazdasági berendezkedés megalapozásában. Noha a magyar keresztény-konzervatív gondolkodók és hozzájárulásuk az eszmetörténet fejlődéséhez ekkor az európai élmezőnybe kapcsolták hazánkat, a fejezetrészt mégis kurtán és röviden mutatja fel a hivatásrendi vita alapjait és megtermékenyítő hatását. Külön sajnálatos, hogy olyan jelentős szereplők, mint a Heinrich Pesch,

Gustav Gundlach és Oswald Nell-Breuning nevével fémjelzett európai szolidarizmus iskoláját hazánkban meghonosítani igyekvő Varga László SJ páter, illetve az általa is támogatott, a politika színpadára lépő Kerkai Jenő jezsuita szerzetes a fejezetben nem kerülnek bemutatásra.

Ez a politikatörténeti vonal szintén hiányzik Szabó Róbert tanulmányából, amely a Demokrata Néppárt rövid történetének feldolgozását adja. Az előzmények – melyek tekintetében több átfedés is mutatkozik a korábbi fejezethez – során Nagy Töhötöm, Farkas György és Ugrin József mellett ugyan említésre kerül Kerkai páter is, de valós szerepére e helyütt sem térnek ki. (Sajnálatos, hogy ilyen jelentős történelmi összegzés során néhány súlyos gépelési hiba és tévesztés maradt a szövegben, így a Quadragesimo anno kezdetű apostoli körlevelet (1931) természetesen nem IX. Piusz pápa, hanem XI. Piusz adta ki és a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyesületek Országos Testülete (KALOT) csak 1938-tól működött ezen a néven.) A fejezetben viszont annál fontosabb és részletesebb a Keresztény Demokrata Néppárt megalakulásának bemutatása, a párt értelmiségi holdudvarának feltárása, majd a Demokrata Néppárttá alakulás ismertetése. A szerző nemcsak a párton belüli törésvonalakat és konfliktusokat (a korábbi keresztény világnézetű pártok ideológiája és az új, ökumenikus alapokon nyugvó, a hivatalos egyházi függéstől mind jobban eltávolodó irányzat küzdelmeit) mutatja be, hanem részletesen kitér a katolikus egyház és a DNP viszonyára is. Ennek során a szerző számos korabeli levéltári forrás feldolgozásával is hozzájárul a párt programjának, eszköz- és célrendszerének bemutatásához, tudatosításához. A modern kereszténydemokrata eszmerendszerben a Barankovics István, Eckhardt Sándor, Kovrig Béla, Varga László, illetve Mihelics Vid nevével fémjelzett politikai csoport „a pápák szociális körlevelei és az alapvető emberi jogok (általános, titkos választójog, személyes szabadság, szólás- és gyülekezési szabadság joga, vallásszabadság) biztosítása mellett a parlamentáris nyugati demokrácia, a szabad véleménynyilvánítás és szervezkedés joga, a ’valóságos önkormányzatiság’ mellett állt ki. Az új típusú gazdasági és szociális rend megvalósítása a természetjog, az evangélium erkölcsi szabályai és a pápák szociális enciklikái révén megvalósítható” – fogalmaztak a pártvezetésben Szabó Róbert szerint. Az adott körülmények között, a berendezkedő kommunista diktatúra árnyékában azonban nem maradt lehetőség a párt értékrendjének megfelelő politikai program megvalósítására. Az ÁVO nyomása, az egyházi iskolák államosítása, Mindszenty bíboros hercegprímás 1948. december 26-án kezdődő mártíromsága árnyékában a szervezet feloszlatta önmagát, vezetői közül többen az emigráció sanyarú útjára léptek.

A hatalmas kötet magyar részének legjelentősebb hozzájárulása véleményünk szerint azt ezt követő két fejezet. Az első ezek között Kiss Mária Rita írása az intézményesült modern kereszténydemokrácia megszületéséről Magyarországon: míg a két világháború közötti eszmetörténeti előzmények, a koalíciós korszak kereszténydemokrata vonatkozásai szakmai körökben közismertek, addig a rendszerváltoztatás és az azutáni korszak magyar politikatörténete, különösen a KDNP

közelmúltbeli újjáalakulása és szerepvállalása vonatkozásában szinte teljességgel feltáratlan. Külön jelentőséggel bír, hogy a fejezet megírásához Kovács K. Zoltán levéltárba került hagyatéka és a korabeli sajtó is részben feldolgozásra került, aminek köszönhetően egy kiegyensúlyozott, minden fontos kérdésre kitérő elemzés született a modernkori KDNP történetéről. Ennek során bemutatásra kerül az újjáalakulás időszaka, az ekkor tapasztalható identitáspolitikai útkeresés, az 1992-es gödöllői kongresszus, majd a párt fejlődése és szerepe az egyes kormányzati ciklusok során. Külön hangsúlyt kap a párton belüli, konkuráló identitások bemutatása, a világnézeti jelleg hol markánsabb, hol kevésbé erős szerepeltetése a politikai viták során. A tanulmány bemutatja, miként kerül sor 1997/98 során a párt szakadására és egy új, mélyebb, a szolidaritás, perszonalitás és szubszidiaritás hármast elvét zászlajára tűző nemzeti, keresztény értékrend mellett elkötelezett szervezeti struktúra (2002-ben a pártegység megteremtését is elhozó) kialakítására.

A kötetet Petrás Éva jelentős tanulmánya zárja, mely a magyar kereszténydemokrácia nemzetközi kapcsolatait mutatja be, egészen „Európa szívébe”. Kiemelkedő szerepe van a tanulmányban az 1945/48 utáni emigráció bemutatásának, annak a hídszerepnek az ismertetésének, mely összekapcsolja a történelmi DNP és a modern, újjászülető KDNP politikai identitását. Rendkívül érdekesek azok a kezdeti lépések 1989/90 során, melyek révén a magyar kereszténydemokrácia ismét helyet követelt magának az európai kereszténydemokrata pártok közösségében (EUCD), majd a KDNP viszonyulása a meginduló európai integráció egyes kérdéseihez is. A magyar rész zárásaként Szabó Róbert összeállította a KDNP 1988 és 2010 közötti kronológiáját, valamint Lukács Katalin a magyar részhez is egy részletes és a tudományos munkát megkönnyítő névjegyzéket csatolt.

Összességében mind a szakmai közvélemény, mind az érdeklődő olvasó egy olyan kötet magyar nyelvű kiadásával gazdagodott, mely nem csak összegzi eddigi ismereteinket az európai integráció történelmi folyamatairól, de komoly új tartalmakat is beemel a tudományos diskurzusba. A kereszténydemokrata alapító atyák magasztos eszméit a közösség parlamentjében dolgozó képviselőcsoport tagjai igyekeztek valóra váltani. Ebbe az ideákat a valóság talajára helyező, vitáktól, útkeresésektől, új politikai irányoktól is szabdalt folyamatba jól illeszkedik a magyar kereszténydemokrácia modernkori története. Ezáltal Pascal Fontaine kötete és annak Kiss Mária Rita által szerkesztett magyar kiegészítése megkerülhetetlen politika- és történettudományi alapvetésnek tekinthető.

Ismerteti: Zachar Péter Krisztián

JEGYZETEK

1. A könyv eredetileg franciául (*Voyage au coeur de l'Europe. 1953-2009. Histoire du Groupe Democrate-Chretien et du Parti Populaire Europeen au Parlement europeen*) és németül jelent meg (*Herzenssache Europa. Eine Zeitreise. 1953-2009. Geschichte der Fraktion der Christdemokraten und der Europäischen Volkspartei im Europäischen Parlament*). A magyar kiadás az angol változat alapján készült (*Voyage to the Heart of Europe 1953-2009. A history of the Christian-Democratic Group and the Group of the European People's Party in the European Parliament*; Racine, 2009). A magyar kiadás a Barankovics István Alapítvány segítségével, a Kereszténydemokrácia Tudásbázis projekt keretében az Európai Néppárt támogatásával jelent meg Nyuli Kinga és Miklós Katalin fordításában.
2. A munka alaposágát dokumentálja, hogy a kötet mondandóját a szerző 1058 (!) forráshivatkozást tartalmazó jegyzettel támasztja alá.
3. Vö.: Jansen, Thomas – Hecke, Steven van (2011): *At Europe's Service. The Origins and Evolution of the European People's Party*. Berlin – Heidelberg – Dordrecht – London – New York. 3–21. valamint Gehler, Michael – Kaiser, Wolfram – Wohnout, Helmut (2001) (Hg.): *Christdemokratie in Europa im 20. Jahrhundert / Christian Democracy in 20th Century Europe / La Démocratie Chrétienne en Europe au XXe siècle* (Arbeitskreis Europäische Integration, Historische Forschungen, Veröffentlichungen 4). Wien – Köln – Weimar.
4. Jansen, Thomas (1996): *Die Entstehung einer Europäischen Partei. Vorgeschichte, Gründung und Entwicklung der EVP*. Bonn. 87-90.
5. Vö.: Bóka Éva (2001): *Az európai egység gondolat fejlődéstörténete*. Napvilág Kiadó, Budapest.
6. Vö.: Zachar Péter Krisztián (2014): *Gazdasági válságok, társadalmi feszültségek, modern válaszkísérletek Európában a két világháború között*. L'Harmattan, Budapest.
7. Részletesen lásd: Jansen, 1996.
8. Vö.: Gazdag Ferenc (2005): *Európai integráció és külpolitika*. Osiris Kiadó, Budapest és J. Nagy László (2003): *Az európai integráció politikai története*. Maxim Könyvkiadó, Budapest.
9. Vö.: Schwarz, Hans-Peter (2012): *Helmut Kohl. Eine politische Biographie*. Deutsche Verlags-Anstalt, München.
10. 1999-ben komoly fölénnyel 233 néppárti képviselő nyert mandátumot szemben a szocialista frakció 180 fős létszámával. A következő választásokon ez az elsőség mindvégig megmaradt: 2004-ben (a tíz csatlakozó közép-kelet-európai tagállam képviselőivel együtt) a 732 fős EP-ben 268 kereszténydemokrata mandátum született. 2007-ben pedig a román és bolgár csatlakozás nyomán a két országban megtartott választások révén a 785 főre nőtt EP-ben 288 képviselője lett a néppárti frakciónak. A 2009-es parlamenti reform után a soron következő európai választások eredményeképp a 736 fős testületben 265 tag alkotta a kereszténydemokrata képviselőcsoportot. Majd a 2014-es választások után, a frissen taggá vált horvát képviselőkkel együtt a 751 fős parlamentben 221 néppárti mandátumról beszélhetünk.